

Poldermolen „De Dellen” te 't Waar

door B. Jongsma.

De omslagfoto van de voorgaande Zelfzwichter toonde de vestiging van "De Dellen" op zijn nieuwe plaats te Nieuw-Scheemda. We weten dat "De Dellen" vroeger te 't Waar stond, rustig en ongestoord. Dat laatste was echter jarenlang alleen maar uiterlijke schijn, want men mag rustig spreken van een stukje bewogen geschiedenis.

En als we een stukje molengeschiedenis weer willen doen herleven behoeven we slechts het archief van de Provinciale Groninger Molencommissie te raadplegen.

Welnu, extra aandacht kreeg de molen in 1964. In 'De Telegraaf' van 4 juni van dat jaar stond een advertentie met de tekst:

Te koop aangeboden voor afbraak en verplaatsing:
een goed onderhouden

W A T E R M O L E N ,

type achtkanter, bovenkruier, gebouwd in 1855.

Bouwwijze: beklede houten achtkant op veldmuren; beklede houten kap; beide roeden zelf zwichtend; vlucht 23 m.

Te bevragen bij L. Geertsema, 't Waar (Gr.), tel. 05984-246.

We hebben de tekst inclusief kleine typefoutjes letterlijk overgenomen.

De mensen, die in die tijd voor de Groninger Molencommissie 'in het veld' optraden, waren de heren H. Doedens van de Provinciale Waterstaat, R. Streuper uit Veendam (oud-molenmaker) en B. Jongsma secretaris. Het lukte dit drietal de bestuursleden van het waterschap van het wilde plan af te praten; er zou bovendien eerst een sloopvergunning moeten worden verleend. Wij gingen bovendien het waterschap bijstaan in het volbrengen van de diverse formaliteiten. Dat was in de eerste plaats het binnenhalen van subsidie-toezeggingen. De subsidie-verzoeken werden ondertekend door de heren H.B. Heddemma (voorzitter) en R.J. Vos (secretaris van het waterschap). Nu moeten we niet denken dat het waterschap bijzonder passief was. Neen, het zat hem meer in de onbekendheid in dat soort zaken. Bij de brief van 20 maart 1965 sprak het waterschap

*De molen "De Dellen" stond te vervallen op zijn oude plaats te 't Waar.
Deze foto is gemaakt in augustus 1981.*

hartelijke dank en grote waardering jegens de Groninger Molencommissie uit.

Volgens de toen geldende procedure kreeg de Molencommissie het subsidie-verzoek aan het Rijk om advies voorgelegd. Het viel voor mij natuurlijk niet moeilijk om aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (en ook aan het Provinciaal Bestuur) positief te adviseren, omtrent door mijzelf getypte verzoeken.

In die subsidie-verzoeken werd onder meer gemeld:

Deze molen is voorzien van twee vijzels, waarvan één ook door een electromotor kan worden aangedreven. Evenwel wordt regelmatig gebruik gemaakt van windkracht.

....Evenwel is het thans noodzakelijk de molen een volledig restauratie te doen ondergaan. Dit zal geschieden door een plaatselijk zeer vakbekwame timmerman, die voorheen ook werkzaamheden tot onze tevredenheid aan de molen heeft verricht en die bovendien mag rekenen op de raadgevingen van de heer R. Streuper te Veendam, oud-molenmaker en technisch lid van de Groninger Molencommissie.

....De financiële positie van ons waterschap is helaas zodanig, dat het zeer ongewenst moet worden geacht de reeds

hoge waterschapslasten te doen verzwaren als gevolg van het instandhouden van de molen als monument. Ons doel kan slechts slagen met een zo goed mogelijke medewerking van de instanties, die bijdragen aan het instandhouden van windmolens. Na het volbrengen van de restauratie zullen wij evenals voorheen er naar streven de molen zo goed mogelijk in zijn nieuwe perfecte toestand te handhaven.

Aan het verzoek was een begroting gedateerd 21 januari 1965 van de firma H.J. Perdok & Zoon, bouwbedrijf te 't Waar, toegevoegd. De prijzen waren om nu van te likkebaarden:

- een nieuwe staart en korte spruit	f 2.950,-
- 54 stuks nieuwe kleppen + 4 stuks looplatten, busjes, slotschroeven	- 1.850,-
- rondlopende ketting met betonring en kruilier met 2 versnellingen	- 2.600,-
- stroomlijnneus met twee remborden	- 1.300,-
- uitloopbak met kozijns en schotten herstellen	- 1.500,-
- achter de schroef, betonvleugels	- 2.600,-
- achtkant-stiepen onder vullen	- 700,-
- kozijn met posten op schroefbakken	- 250,-
- smidswerk	- 600,-
- roede herstellen	- 850,-
- schilderswerk	- 1.600,-
- onvoorziene werkzaamheden	- 4.400,-
	<hr/>
	f 21.200,-

B.T.W. was er dus nog niet bij. Het werk kon ongeveer voor de opgegeven prijs worden uitgevoerd, ondanks het feit dat tijdens het karwei een nieuwe windpeluw nodig bleek.

We weten het: een molen is een onderhoudsbehoefstig monument.

De nieuwe eigenaar - het Waterschap Oldambt - deed in 1975 de nodige stappen om tot de volgende restauratie te komen. De begroting van molenmakerij Roemeling & Molema kwam op f 62.000,-. Volgens de bedoeling zou de molen in het ruilverkavelingsplan een reserve-bemalingswerktuig (dus een BWO-molen) worden. Maar dat voornemen moest het waterschap opgeven. Oorzaak: een ernstige tegenvaller in het ruilverkavelingswerk. In het jaarverslag 1976 van het Waterschap Oldambt wordt die als volgt omschreven:

Het plan om de windwatermolen "De Dellen" in functie te behouden kan, naar het zich nu laat aanzien, geen doorgang vinden.

De aanleg van een nieuwe hoofdwatgang onmiddellijk gelegen naast de oostelijke kade van het boezemkanaaltje naar de molen is gestaakt toen de taluds daarvan inkalvingen van een behoorlijke omvang vertoonden. Oorzaak zijn de slappe kleigronden in de ondergrond. Handhaving van boezemkade en polderwatgang naast elkaar werd niet meer aanvaardbaar geacht. Het boezemkanaaltje zal hoogstwaarschijnlijk komen te vervallen. Dit heeft tot gevolg dat de molen enkel als monument kan blijven bestaan.

Uiteraard werd ook de Provinciale Groninger Molencommissie in het overleg betrokken. Het bleek dat gevreesd moest worden dat het

boezemkanaaltje naar het nieuwe polderkanaal zou doorbreken met als gevolg een overstroming van een gebied van vele honderden hectaren. IJlings werd dan ook een dam gemaakt aan het einde van het 800 meter lange boezemkanaaltje. Achteraf kon worden vastgesteld (en zoiets kan dan gemakkelijk) dat in het ruilverkavelingsplan de nieuwe watergang op grotere afstand van het bestaande boezemkanaaltje had moeten zijn ontworpen. De molencommissie adviseerde in het boezemkanaaltje de tijdelijke dam te vervangen door een automatische veiligheidsschuif. Automatisch in die zin dat de schuif alleen in werking zou komen bij een hogere waterstand, veroorzaakt door het uitslaan van de molen. Dit plan, begroot op f 45.000,-, werd wel door Oldambt in een bestuursvergadering behandeld, maar afgewezen. Al met al geraakte de toestand in een impasse.

Herhaaldelijk overleg werd onder voorzitterschap van de heer P.O. Lindenbergh (voorzitter van het Waterschap Oldambt en bij de oprichting van de Molenstichting Oldambt in 1980 ook daarvan voorzitter) gevoerd.

Vooraf in de richting van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg werd verplaatsing van de molen bepleit. Deze laatste instelling voelde er in die tijd niet veel voor. Men hechtte sterk aan de historische plaats, die in dit geval een twee-eenheid met de mulderswoning (hoewel geen monument) vormde.

En inderdaad, de molen domineerde in een wijd en ruim gebied soms temidden van koolzaadvelden. Ook de mulderswoning was de moeite waard, hoewel al jaren niet meer bewoond. Wel werd de woning een tijdlang gebruikt door de vrijwillige molenaars L.E. Buiskool uit Blijham en - vooral - R. Lemminga uit Scheemda. Maar ook de woning raakte verder inerval.

Er was echter nog een belangrijk punt dat afbreuk deed aan de waarde van molen en molenaarswoning, te weten de toegankelijkheid. Normaal gesproken ging die over de laan van de daaraan wonende landbouwer Geertsema. Die had weliswaar geen bezwaar tegen gebruik van zijn laan voor restauratie en onderhoud, maar wel tegen bezoekers, excursies e.d. Daar hield hij straf de hand aan. Ook het waterschap of de molenstichting ging er wel eens met tegenwoordigers van moleninstanties e.d. heen, maar slechts 'ter bede'. In modern Nederlands: na voorafgaande goedkeuring. In het ruilverkavelingsplan was niet voorzien in een redelijke openbare toegang tot de molen. Dat was strijdig met artikel 715 van het Burgelijk Wetboek. Aldus werd een rechtszaak aangespannen. Helaas leidde de uitspraak van de rechter niet tot een bevredigende oplossing voor de Molenstichting Oldambt. Een omslachtige toegang langs slootkanten e.d. werd toegestaan, zoals al in een eerdere Zelfzwichter werd omschreven.

De molen, inmiddels dus eigendom geworden van de Molenstichting Oldambt (opgericht januari 1980), werd er ondertussen niet beter op. Nog steeds ging men uit van restauratie ter plaatse. De begroting van het molenmakersbedrijf Roemeling & Molema was f 320.000,-; de kosten voor verdieping van de vijzels f 80.000,-. Lange tijd werd op een subsidiëring van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg gerekend, maar deze werd bij brief dd. 7 dec. 1981 afgewezen, hoewel de werkzaamheden wel werd goedgekeurd. Onze lezers weten dat het lot van "De Dellen" tenslotte ten gunste werd gekeerd. Verplaatsing (toch wel) naar Nieuw-Scheemda en herbouw aldaar, dank zij andere subsidiemiddelen.